

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

BADANIA NAD WARUNKAMI STABILIZACJI ZAŁÓG NOWO POWSTAŁYCH ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH W REJONIE KONINA I TURKA

Omawiane badania podjęte zostały w ramach prac Sekcji Konińskiej Komitetu Badania Rejonów Uprzemysławianych PAN. Czas trwania badań przewidziano na lata 1968 - 1971.

Przystępując do badań nad stabilizacją załóg w rejonie konińsko-turkowskim przyjęto założenie, iż w objętych badaniami powiatach zakończony już został pewien etap industrializacji, w którym powstawanie dużych zakładów przemysłowych było w rejonie Konina i Turka czymś całkowicie nowym i duża część ludności tych powiatów miała po raz pierwszy okazję podjąć pracę w przedsiębiorstwie przemysłowym. Przyjmując proponowane przez prof. Szczepańskiego etapy industrializacji rejonów można określić, iż interesujący nas rejon konińsko-turkowski wkroczył już w etap końcowy, tj. osiągania stabilizacji i nowej równowagi stosunków społecznych po czasowych zakłóceniach wywołanych dynamiczną industrializacją¹. W konkretnym przypadku powiatu konińskiego można również chyba zaryzykować próbę periodyzacji procesu industrializacji na podstawie kryterium wielkości i przeznaczenia nakładów inwestycyjnych w poszczególnych okresach. W oparciu o to kryterium wydzielamy następujące trzy okresy:

1) Od uchwały KERM z 6 IX 1958 r. w sprawie budowy kopalni „Pątnów” do lat 1960/61. Okres ten charakteryzował się niezwykle dynamicznym rozwojem bazy materialnej (okres budowy fabryk, sieci dróg itp.), a więc etap zwany zwykle burzliwą lub gwałtowną industrializacją. W tym okresie wystąpiły też najwyraźniej wszystkie zjawiska niekorzystne towarzyszące uprzemysłowieniu, a przede wszystkim daleko posunięta dezorganizacja społeczna przejawiająca się m. in. we wzroście przestępczości².

2) Lata 1961 - 1968/69. W okresie tym nastąpiło pewne zmniejszenie dynamiki rozwoju przemysłu, aczkolwiek podejmowane jeszcze były nowe inwestycje o doniosłym dla rejonu znaczeniu. Był to czas kształtowania się nowych stosunków społecznych w oparciu o istniejącą już bazę materialną.

3) Lata 1969 i następne. Dynamika rozwoju przemysłu w przybliżeniu taka sama jak w innych okręgach przemysłowych. Nakłady na modernizację istniejącej już bazy materialnej, podejmowanie nowych inwestycji w ograniczonym zakresie. Okres stabilizowania się sytuacji społecznej³.

¹ Prof. Szczepański w referacie wygłoszonym na III Zjeździe Socjologicznym dokonał podziału procesu industrializowania się poszczególnych rejonów na cztery etapy: 1) Planowania, 2) Etap budowy obiektów przemysłowych i rozbudowy ich zaplecza, 3) Rozpoczęcia rzeczywistego rozruchu, 4) Osiągania stabilizacji i nowej równowagi stosunków — patrz *Socjologiczne problemy industrializacji w Polsce Ludowej*. Materiały z III Zjazdu Socjologów. Warszawa 1967, s. 12.

² P. Łączkowski, *Rozmiary i struktura przestępczości w pow. konińskim w okresie szybkiej industrializacji*, Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych nr 24, Warszawa 1967.

³ Patrząc na zachodzące na terenie powiatu konińskiego zjawiska z punktu widzenia procesu urbanizacji możemy powiedzieć, iż okres pierwszy to przede wszystkim urbanizacja

Nieco inaczej przebiegał proces industrializacji na terenie powiatu turkowskiego, gdzie pierwszy okres trwał po rok 1964, okres drugi był krótszy, a okres trzeci zaczął się również około 1968/69 r.

Jak już powiedziano, w czasie trwania pierwszego okresu najwyraźniej wystąpiły sytuacje społecznie niekorzystne, towarzyszące zwykle szybkiej industrializacji i szczególnie dawało się odczuć nieprzystosowanie ludności zamieszkującej te, do tej pory, rolnicze powiaty do zmienionej sytuacji gospodarczej.

Przyjęto również, że dalszy wzrost potencjału przemysłowego powiatów konińskiego i turkowskiego będzie miał już charakter mniej gwałtowny i przebiegać będzie bez poważniejszych zakłóceń. Do stawiania tego rodzaju hipotez upoważnia między innymi fakt, iż do chwili podjęcia badań największe z przedsiębiorstw budowanych na terenie tych powiatów osiągnęły lub w najbliższym czasie osiągną pełną wydajność produkcyjną. Na lata następne przewidziana jest wprawdzie dalsza rozbudowa Huty Aluminium w Malincu i dokończenie budowy Elektrowni „Pątnów”, a także szereg inwestycji towarzyszących wielkiemu uprzemysłowieniu, ale można już mówić o przekroczeniu pewnego „progu” industrializacji tych terenów. W najbliższych latach zmniejszać się będzie w planach inwestycyjnych procentowy udział nakładów na przemysł, a zwiększeniu ulegną nakłady na tzw. inwestycje towarzyszące. Przykładowo w roku 1968 nakłady inwestycyjne z planów centralnych i terenowych w powiecie Turek wynosiły ogółem 196 869 tys. zł, z tego na przemysł 47 356 tys. zł (w tym planowane terenowo 6309 tys. zł). Na gospodarke komunalną i mieszkaniową nakłady inwestycyjne wynosiły w 1968 r. 27 935 tys. zł. na oświatę, naukę i kulturę — 9725 tys. zł. Nie było natomiast w 1968 r. inwestycji w zakresie ochrony zdrowia, opieki społecznej i kultury fizycznej⁴. Według planów w latach 1970 - 1975 nakłady na przemysł planowane terenowo zostaną jedynie nieznacznie zwiększone, a zdecydowanie ograniczone zostaną dotacje z planów centralnych. Przewidywane są natomiast poważniejsze kwoty zaplanowane centralnie na oświatę oraz transport i łączność. W wyniku takiej polityki inwestycyjnej nastąpią znaczne zmiany w infrastrukturze powiatu. Projektowany rozwój usług, jak również budowa ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych spowodować powinny zwiększenie się atrakcyjności powiatów konińskiego i turkowskiego jako miejsc pracy i zamieszkania, a tym samym stać się ważnym czynnikiem przyspieszającym stabilizację społeczną na terenach objętych badaniami.

W prowadzonych badaniach interesowano się przede wszystkim sytuacją istniejącą u progu trzeciego okresu industrializacji, czyli w latach 1968 - 1971.

Jedną z cech charakterystycznych nowo powstałych przedsiębiorstw przemysłowych jest zwykle słabe ustabilizowanie się ich załóg. Na taki stan rzeczy składa się cały szereg przyczyn, z których do najważniejszych zaliczyć oczywiście należy brak odpowiednich tradycji i związany z tym brak własnego środowiska pracowniczego, charakterystycznego dla takich przedsiębiorstw jak HCP w Poznaniu czy też większość zakładów przemysłowych Śląska. Jak wynika z licznych publikacji, trudności z ustabilizowaniem załóg występują w zdecydowanej większości zakładów pracy na terenie całego kraju. Wydaje się, iż spowodowane są one przede wszystkim silnymi tendencjami do ruchliwości społecznej, zarówno poziomej jak i pionowej, jakie zostały wyzwolone w wyniku przemian społeczno-ustrojowych. Szczególnie dużą płynność mają zwykle zakłady pracy powstałe w rejonach dopiero industrializowanych, do których jest duży napływ ludzi niezdecydowanych na ustabilizowanie się w nowym miejscu pracy, poszukujących w pierwszym rzędzie możli-

w płaszczyźnie przestrzennej i ekonomicznej, a okresy drugi i trzeci to dokonująca się na wielką skalę urbanizacja społeczna. Oczywiście wszystkie te procesy zachodzą równolegle, jeden z nich może tylko dominować.

⁴ Rocznik statystyki powiatów za rok 1968, GUS, s. 184.

wości poprawienia sobie warunków materialnych. Z nowym miejscem pracy niewiele ich wiąże, łatwo więc decydują się na wyjazd i całkowitą zmianę środowiska, jeśli nie znajdują odpowiednich warunków. Zresztą wydaje się, iż na samo podjęcie ryzyka przyjazdu do nieznanego miejsca pracy decydują się przede wszystkim jednostki o skłonnościach do dużej ruchliwości i małej potrzebie stabilizacji. Stosunkowo często również w skład załóg nowo powstałych przedsiębiorstw przemysłowych w pierwszym okresie po ich przejściu do eksploatacji wchodzi dotychczasowi pracownicy przedsiębiorstw wykonujących inwestycje. Próbuje oni ustabilizować się na jednym miejscu przez czas dłuższy, lecz w większości przypadków próby te kończą się niepowodzeniem ze względu na przyzwyczajenie do dotychczasowego trybu życia, polegającego na przenoszeniu się z budowy na budowę.

W takiej właśnie sytuacji przedsiębiorstw powstających na industrializowanych terenach znalazły się wszystkie zakłady przemysłowe Konina i Turka, gdzie jedynym czynnikiem, który mógł ułatwiać stabilizację załóg, była nadwyżka siły roboczej występująca w obu tych powiatach. Procesowi kształtowania się załóg przedsiębiorstw przemysłowych powstających w wyniku industrializowania się rejonu konińsko-turkowskiego poświęcona była m. in. praca prof. Markiewicza pt. *Społeczne procesy uprzemysłowienia*⁵.

Aktualnie prowadzone badania dotyczą kadr pracowniczych w ostatnim okresie szybkiej industrializacji tych terenów. Badania te mają przede wszystkim udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) Czy można mówić o ustabilizowaniu się kadry pracowniczej w nowo powstałych zakładach przemysłowych Konina i Turka?
- 2) Jak przedstawia się poziom stabilności załóg tych przedsiębiorstw na tle sytuacji panującej w innych rejonach uprzemysławianych?
- 3) Jakie czynniki pełnią rolę moderatorów stabilizacji pracowniczej, a jakie rolę stymulatorów tej stabilizacji w konkretnych warunkach powiatów konińskiego i turkowskiego?

Badaniami objęto załogi czterech zakładów pracy, z których dwa (kopalnia „Konin” i elektrownia „Konin”) znajdują się na terenie powiatu konińskiego, a dwa (elektrownia „Adamów” i kopalnia „Adamów”) na terenie powiatu turkowskiego. Sprawa tzw. wyboru terenu badań jest w tym przypadku kwestią dość problematyczną, bowiem na terenie powiatu turkowskiego innych przedsiębiorstw powstałych w wyniku ostatnio dokonującej się industrializacji nie ma. Dla celów kontrolnych i porównawczych niektóre dane zostaną zebrane również w Konińskich Zakładach Przemysłu Terenowego oraz w Turkowskich Zakładach Przemysłu Terenowego, a więc przedsiębiorstwach istniejących na terenie tych powiatów od szeregu lat.

Gromadzone w toku badań materiały można podzielić na dwie części. Pierwszą stanowić będą obiektywne dane dotyczące składu załóg przedsiębiorstw objętych badaniami, ruchu załóg, przepływu pracowników z jednych stanowisk na inne, przyczyn zwolnień z pracy itp. Do tej grupy zaliczono również dane dotyczące sytuacji na rynku pracy w obu objętych badaniami powiatach, a także panującej tam sytuacji mieszkaniowej i zaplecza rekreacyjno-rozrywkowego. Druga część materiałów to wypowiedzi pracowników zebrane w trakcie prowadzenia wywiadów, które zawierają subiektywną ocenę warunków pracy w zakładach i powiatach w ogóle.

W trakcie prowadzenia badań posłużono się następującymi technikami badawczymi: analizą dokumentów oficjalnych, analizą danych statystycznych, wywiadem kwestionariuszowym i swobodnym oraz w ograniczonym zakresie obserwacją. Dla oceny poziomu stabilizacji załóg posłużono się miernikami liczbowymi, tj. współczynnikiem ruchu zatrudnionych oraz współczynnikiem stabilności.

⁵ W. Markiewicz, *Społeczne procesy uprzemysłowienia*, Poznań 1962.

Współczynnik ruchu zatrudnionych wyraża się wzorem⁶:

$$W = \frac{P + Z}{Z_p} \cdot 100,$$

gdzie W oznacza współczynnik ruchu zatrudnionych; P — liczba pracowników przyjętych do pracy w okresie objętym badaniami; Z — liczba pracowników zwolnionych w badanym okresie; Z_p — przeciętne zatrudnienie w tym okresie.

Obliczony według powyższego wzoru współczynnik ruchu pracowników odpowiada na pytanie, ilu zatrudnionych podjęło pracę, bądź też ilu opuściło badany zakład na stu pracowników.

Współczynnik stabilności wyraża się wzorem⁷:

$$S = \frac{S_n}{Z_n} \cdot 100,$$

gdzie S oznacza współczynnik stabilności; S_n — liczba pracowników o stażu pracy powyżej pewnego umownie przyjętego okresu w dniu n ; Z_n — liczba pracowników zatrudnionych w dniu n .

Podstawową sprawą jest w tym przypadku właściwe określenie długości stażu pracy, powyżej której można będzie mówić o stabilności pracownika. W tym konkretnym przypadku uznano za wystarczający okres dwóch lat. Przy ustalaniu długości tego okresu kierowano się zarówno opinią na ten temat przedstawicieli działów „ruchu załogi” objętych badaniami zakładów, jak również tym, iż wydaje się, że okres dwóch lat pozwala całkowicie zapoznać się z miejscem pracy i przystosować do wykonywanych czynności. W licznych publikacjach zresztą wskazuje się na fakt, iż najłatwiej zmieniają pracę zatrudnieni poniżej półtora roku. Osiemnaścimiesięczny staż pracy stanowi zdaniem wielu autorów próg, po przekroczeniu którego prawie z reguły następuje ustabilizowanie się na czas dłuższy w jednym miejscu.

Podstawą badań jest kwestionariusz wywiadu. Składa się on z 53 pytań, w tym 10 pytań metryczki. Pytania dotyczą następujących problemów:

1) Działalność zawodowa respondentów (staż pracy zarobkowej, staż pracy w zawodzie, ewentualne zmiany zawodu, liczba zmian miejsca pracy, przyczyny ostatniej zmiany miejsca pracy, posiadane kwalifikacje, zgodność posiadanych kwalifikacji z wykonywaną pracą, wyobrażenia dotyczące dalszej kariery zawodowej).

2) Sytuacja materialna i rodzinna respondenta (wysokość zarobków, liczba osób na utrzymaniu, warunki mieszkaniowe, stan rodzinny).

3) Źródła informacji o pracy w aktualnym miejscu zatrudnienia i przyczyny podjęcia tej pracy.

4) Opinia i ocena własnej pracy (warunki fizyczne wykonywania pracy stopień trudności tej pracy a wysokość zarobków, ocena organizacji pracy w zakładzie, społeczna atmosfera pracy, stosunki koleżeńskie, ocena stosunków pomiędzy poszczególnymi kategoriami pracowników).

5) Opinia o Koninie i Turku jako miejscu zamieszkania i pracy (ocena atrakcyjności miasta, możliwości zaspokajania swoich potrzeb).

6) Posiadane informacje dotyczące dalszego rozwoju zakładu pracy i powiatu.

Wywiady kwestionariuszowe objęły 10% pracowników badanych zakładów. Respondentów dobierano drogą losowania z kartotek pracowniczych z zachowaniem odpowiednich proporcji płci i wykształcenia. Miejscem przeprowadzania wywiadów

⁶ Wzór zaczerpnięto z M. Ziomek i T. Kulawczuk, *Mierniki ruchu i płynności załóg* [w:] *Płynność załóg* pod red. A. Sarapaty, Warszawa 1968, s. 38.

⁷ Wzór zaczerpnięto z A. Sarapata, *Płynność i stabilność kadr*, Warszawa 1967, s. 23.

w zdecydowanej większości przypadków był zakład pracy, a w około 30% wywiadów — mieszkanie respondenta. Już przy wstępnym zapoznaniu się z pozyskanymi wypowiedziami można zauważyć wyraźne różnice w wartości uzyskanego materiału w zależności od miejsca przeprowadzania wywiadu. Wypowiedzi udzielane w mieszkaniach respondentów są z reguły obszerniejsze, a ich sformułowania upoważniają do wniosku, iż również bardziej szczerze. Działy tu oczywiście łatwe do wytłumaczenia czynniki. Wywiady kwestionariuszowe przeprowadzali studenci studium socjologii UAM.

Ogółem przeprowadzono następującą liczbę wywiadów:

- Elektrownia „Adamów” — 108 wywiadów — próba zrealizowana w 100%;
- Kopalnia „Adamów” — 210 wywiadów — próba zrealizowana w 92%;
- Elektrownia „Konin” — 110 wywiadów — próba zrealizowana w 100%;
- Kopalnia „Konin” — 499 wywiadów — próba zrealizowana w 98%.

Oprócz wywiadów kwestionariuszowych przeprowadzono równolegle wywiady swobodne z pracownikami zatrudnionymi na kierowniczych stanowiskach w objętych badaniami zakładach. Przedmiotem tych wywiadów była ocena stabilizacji załogi i przyczyn decydujących o istniejącej sytuacji z punktu widzenia kierownictwa zakładu pracy. Nadto przeprowadzono szereg rozmów z władzami politycznymi i administracyjnymi powiatów, które również można uznać za wywiady nieformalne.

W wyniku przeprowadzonej analizy dokumentów oficjalnych i danych statystycznych zebrano materiał pozwalający na zapoznanie się z warunkami stabilizacji w zakładzie pracy, które nazywać będziemy warunkami wewnętrznymi oraz z warunkami zewnętrznymi, kształtującymi się poza zakładem.

Przewiduje się jeszcze przeprowadzenie wywiadów kwestionariuszowych z próbą byłych pracowników zakładu, którzy zwolnili się na własną prośbę oraz przeprowadzenie rejestracji i dokonanie analizy przyczyn zwolnień pracowników.

Paweł Łączkowski

KONFERENCJA PRAWA PAŃSTWOWEGO

Zakład Prawa Państwowego UAM zorganizował w dniach 21 i 22 V 1971 r. w Ustroniu Wlkp. sesję naukową, w której uczestniczyli przedstawiciele wszystkich ośrodków uniwersyteckich oraz Instytutu Nauk Prawnych PAN. Sesję zagał kierownik zakładu prawa państwowego UAM prof. dr K. M. Pospieszalski. Obradom przewodniczyli kolejno: prof. dr A. Mycielski, prof. dr A. Burda, prof. dr W. Zakrzewski.

Prof. dr K. Pospieszalski wystąpił z referatem na temat pojęcia organu państwowego w świetle Konstytucji PRL i ustawodawstwa¹. Pierwszym zagadnieniem, poruszoną wielokrotnie przez dyskutantów, była metoda tworzenia pojęcia organu państwowego. Stwierdzono, że punktem wyjścia do wszelkich rozważań na temat pojęcia organu państwowego powinno być pojęcie państwa (prof. dr W. Zakrzewski, mgr J. Trzcziński). Zwrócono uwagę, że brak wyraźnego rozgraniczenia pojęć państwa i narodu prowadzić może do omnipotencji państwa, a taka koncepcja nie odpowiada państwu socjalistycznemu, w którym stawia się kwestię nadrzędności społeczeństwa nad państwem (prof. dr S. Zawadzki). Podkreślona została konieczność odrzucenia tradycyjnej koncepcji traktującej państwo jako osobę prawną, co sprawa, że w pewnych okolicznościach naród jest uważany za organ państwa (mgr

¹ Referat opublikowany został w *Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym* 1972, z. 1, s. 23 - 41.

J. Trzciański). Stwierdzono, że stara teoria organów wychodząca z zamkniętego porządku prawnego nie traktowała państwa jako struktury społeczno-organizacyjnej, jako elementu rzeczywistości społecznej. Uznano pojęcie organu za pojęcie teoretyczne, występujące niezależnie od ustawodawstwa, są bowiem systemy prawne, w których ustawy nie posługują się pojęciem organu państwowego (prof. dr W. Zakrzewski). Zwrócono też uwagę na żywołowe posługiwanie się pojęciem organu państwa w praktyce legislacyjnej, w której treść tego pojęcia bywa często pojmowana intuicyjnie, co w konsekwencji staje się źródłem nieporozumień w nauce (prof. dr M. Rybicki). Propozycja, by za punkt wyjścia do rozważań nad pojęciem organu państwowego przyjąć tezę, że jest to określona instytucja społeczna o szczególnych cechach (zgłoszona przez doc. dr Z. Jarosza), spotkała się ze sprzeciwem prof. dr W. Zakrzewskiego. Żywo dyskutowano nad problematyką cech organu państwowego. Część uczestników dyskusji uznała działanie władcze za podstawową cechę organu państwa (prof. dr J. Stembrowicz, doc. dr Z. Jarosz, mgr J. Trzciański). Twierdzenie prof. dr J. Stembrowicza, iż Najwyższa Izba Kontroli nie jest organem państwa, gdyż cechą organu państwa jest działanie władcze we własnym imieniu, spotkało się z krytyką niektórych pozostałych dyskutantów, którzy wystąpili przeciwko zawężaniu działań organów państwowych do tematyki władczej (prof. dr M. Rybicki, prof. dr W. Zakrzewski). Krytycznie oceniona została teza referatu, według której działanie grupy osób wywołujące skutek prawny jest wyróżnikiem organu państwowego (mgr M. Grzybowski). Wszyscy dyskutanci zgodzili się z referatem co do konieczności dokonania redukcji wielkiej liczby organów uważanych niekiedy za organy państwowe. Przyczynę takiego stanu rzeczy upatrywano w traktowaniu wewnętrznych organów niektórych organów państwowych za samoistne organy państwa. Stwierdzono nieprzydatność wielostopniowej konstrukcji „organów organów” (prof. dr M. Rybicki). Proponowano redukcję typu semantycznego (prof. dr A. Mycielski), wskazano na różnice, jakie należy widzieć między organem państwowym a elementami struktury organizacyjnej tego organu (prof. dr W. Zakrzewski). Proponowany przez doc. dr Z. Jarosza podział organów państwa na samoistne i pomocnicze (wewnętrzne) odrzucony został przez mgr J. Trzciańskiego, który uważał wyróżnianie organów państwowych niesamodzielných za przyczynę mnogości organów państwa podnoszonej w referacie. Dyskutanci wskazali na istnienie poza sferą organu państwowego działań społecznych, wynikających z uprawnień jednostek czy grup, ale nie stanowiących działań państwa (prof. dr W. Zakrzewski) oraz na zarysowaną w toku badań nad radami narodowymi problematykę szerokiej gamy organów państwowo-społecznych, która wymaga opracowania i uogólnień (prof. dr S. Zawadzki).

Referent prof. Pospieszalski stwierdził w odpowiedzi, że nikt nie zaprzeczył, iż skład orzekający Sądu Najwyższego jest organem państwowym. Tym samym w ramach SN istnieje wielość organów. Zadaniem referatu było tę wielość uporządkować. Poza tym referent wypowiedział się co do niektórych kwestii poruszonych w dyskusji.

Dr A. Gwiżdż wygłosił referat na temat konstytucji państwa socjalistycznego, jej funkcji społecznej i charakteru prawnego². Wielkie zainteresowanie wzbudziła proponowana klasyfikacja konstytucji europejskich państw socjalistycznych. Część dyskutantów zakwestionowała ten podział, uznając, że konstytucje Jugosławii nie mieszczą się w ustalonych przez referat granicach czasowych (prof. dr M. Rybicki, doc. dr J. Ziemiński, dr S. Gebethner). Nie kwestionując klasyfikacji przyjętej przez referenta, mgr Waśniewski uznał wszystkie konstytucje socjalistyczne dwudziestopięciolecia za należące do okresu przechodzenia przez państwa socjalistyczne z etapu uprzymysławiania do etapu rozwoju intensywnego. Zaproponowano wy-

² Referat opublikowany został w Państwie i Prawie 1971, z. 8-9, s. 244 - 256.

eksponowanie trwałych osiągnięć konstytucji lat pięćdziesiątych, jakimi było określenie i zapisanie pełnego modelu nowego ustroju państwowego (mgr M. Kruk) i przedstawiono podział konstytucji państw socjalistycznych z punktu widzenia zakresu i sposobu regulacji instytucji podstawowych praw i wolności obywatelskich (dr A. Sylwestrzak). Omawiano problemy sprzeczności między konstytucją a życiem i ujemnych konsekwencji braku unormowania konstytucyjnego pewnych elementów życia politycznego, które stanowią podstawę ustroju socjalistycznego (doc. dr W. Szyszkowski, prof. dr J. Stembrowicz). Podkreślono znaczenie funkcji wychowawczej konstytucji (prof. dr M. Rybicki i prof. dr J. Stembrowicz) i stwierdzono, że konstytucja nie nadążająca za rozwojem życia społecznego tej roli nie spełnia w sposób właściwy (doc. dr W. Szyszkowski i prof. dr J. Stembrowicz).

Dyskutanci wiele miejsca poświęcili tendencjom rozwojowym konstytucjonalizmu socjalistycznego. M. in. wskazywano referendum jako nową formę uchwalenia konstytucji w NRD i Bułgarii (prof. dr M. Rybicki), jednakże podkreślono, że referendum konstytucyjne w tych państwach miało charakter jednorazowy i nie stanowi formy zmiany konstytucji (dr S. Gebethner). Poruszono problem nihilizmu konstytucyjnego występującego w niektórych krajach oraz omówiono wpływ ogólnej tendencji życia politycznego w Polsce na rozwój konstytucji PRL (prof. dr S. Zawadzki). Mówiono też o wytycznych celów polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa socjalistycznego, zawartych w tych postanowieniach konstytucji, które dotyczą ustroju społeczno-gospodarczego i praw obywatelskich (dr S. Gebethner). Postulowano bardziej konkretne określanie zasad polityki państwa w przyszłych konstytucjach (prof. dr S. Zawadzki, dr S. Gebethner), uwzględnienie w szerszym stopniu mechanizmów społeczno-politycznych państwa (prof. dr S. Zawadzki) i elementów technokratycznych — rozumianych w sensie pozytywnym (mgr Waśniewski). Przewidywano też dalszy rozwój gwarancji praw i wolności obywatelskich (dr A. Sylwestrzak). Z poglądem prof. dr J. Stembrowicza, według którego konstytucja powinna zawierać w sobie znaczny ładunek prognozy społecznej, polemizował prof. dr W. Zakrzewski, który wskazywał na pewne niebezpieczeństwa związane z oceną charakteru prawnego poszczególnych członków konstytucji oraz na utrudnienie kontroli zgodności ustaw z taką konstytucją. W dyskusji była również mowa o gwarancjach realizacji postanowień konstytucji. W tym zakresie postulowano wprowadzenie m. in. ustaw organicznych (prof. dr J. Stembrowicz). W zakresie kontroli konstytucyjności ustaw zarysowały się przeciwstawne stanowiska. Pozytywnie oceniono działalność trybunału konstytucyjnego w Jugosławii postulując wprowadzenie tej instytucji także w państwach unitarnych (doc. dr J. Ziemiński). Pogląd ten był przedmiotem krytyki ze strony innych dyskutantów, którzy stwierdzali, że system przyjęty w tym zakresie w Jugosławii nie może być wzorem dla państwa unitarnego, ponieważ służy utrzymaniu jedności ustroju federalnego i podkreślali, że w CSRS nie wprowadzono w życie postanowień ustawy konstytucyjnej o federacji dotyczących trybunału konstytucyjnego, co świadczy o kontrowersjach, jakie budzi ta forma kontroli konstytucyjności ustaw także w państwie federalnym (doc. dr I. Grajewska, mgr M. Kruk). Wystąpiono przeciwko stosowaniu odrębnych reguł interpretacyjnych w stosunku do ustaw konstytucyjnych (doc. dr W. Szyszkowski). Poddany został w wątpliwość pogląd autora referatu, według którego ocena realizacji dyrektyw konstytucyjnych przez ustawy zwykle powinna być prowadzona z punktu widzenia postępu w stosunku do poprzedniej ustawy w tej materii (prof. dr W. Zakrzewski). Uczestnicy dyskusji nie byli zgodni w ocenie tendencji częstych zmian konstytucji. Reprezentowany był pogląd krytycznie oceniający częstość zmian ustaw zasadniczych (mgr J. Repel), z drugiej strony przeciwstawiano mu inny, głoszący, że szczególna trwałość nie jest cechą charakterystyczną konstytucji (prof. dr J. Stembrowicz).

Prof. dr J. Stembrowicz wygłosił referat omawiający realizację programu wykładu prawa państwowego przez poszczególne ośrodki, opierające się na wynikach

ankiety rozpisanej uprzednio przez niego. W dyskusji proponowano m. in. zmianę nazwy przedmiotu na: „prawo konstytucyjne i instytucje polityczne”, postulując zarazem rozszerzenie wykładu o elementy socjologiczne (prof. dr A. Mycielski). Do propozycji tej wysunięto szereg zastrzeżeń. Stwierdzono, że prawdopodobnie we wszystkich ośrodkach uwzględnia się w ramach obowiązującego wykładu instytucje polityczne (doc. dr Z. Jarosz), że nie sposób wyklądać przedmiotu bez przedstawienia tła, tj. stosunków regulowanych przez prawo, zaś nazwa proponowana przez prof. dr A. Mycielskiego byłaby w naszych warunkach myląca (prof. dr W. Zakrzewski). Krytycznie ocenił włączanie problematyki instytucji politycznych do wykładu prawa państwowego mgr J. Waśniewski, uważając to za niepotrzebne wobec istnienia odrębnego przedmiotu podstaw nauk politycznych, w ramach którego instytucje te są szeroko omawiane. Z kolei wyrażono sąd o niecelowości wykładania podstaw nauk politycznych na wydziałach prawa (doc. dr A. Patrzalek i dr K. Wołowski). W kwestii oceny programu wykładu prawa państwowego wystąpiły rozbieżności. Uznawano go za zbyt ogólny, budzący wątpliwości i wymagający konkretyzacji (doc. dr Z. Jarosz), z drugiej strony stwierdzono, że ramowość obowiązującego programu jest cechą pozytywną, nadającą mu niezbędną elastyczność (prof. dr W. Zakrzewski). Poruszono też problem programu studiów administracyjnych na Uniwersytecie Gdańskim, w którym nie przewidziano wykładu prawa państwowego ani przedmiotu do niego zbliżonego. Sytuację taką uznano za niewłaściwą i postulowano wystąpienie do Ministerstwa o zmianę tego programu (dr K. Wołowski, doc. dr A. Patrzalek, doc. dr Z. Jarosz, prof. dr W. Zakrzewski). Powszechnie uznano potrzebę przygotowania kilku podręczników i skryptów przez różne ośrodki, a także konieczność wydania materiałów pomocniczych dla studentów w postaci wyboru tekstów, opracowań, małych monografii o tematyce ustrojowej (prof. dr A. Mycielski, dr K. Wołowski, prof. dr J. Stembrowicz).

Lesław Kański

ZESZYTY NAUKOWE W RZESZOWIE

W październiku 1971 r. ukazał się na rynku wydawniczym pierwszy numer nowego czasopisma naukowego. Są to Zeszyty Naukowe Filii Uniwersytetu M. Curie Skłodowskiej w Rzeszowie, które wydane będą nakładem Towarzystwa Rozwoju Rzeszowskiego Ośrodka Uniwersyteckiego.

Filia UMCS utworzona została w Rzeszowie w 1969 r. Jest to pierwsza w dziejach tego miasta placówka uniwersytecka, która kształci specjalistów w dziedzinie administracji i ekonomii. Powołanie Filii stanowiło doniosłe wydarzenie dla Rzeszowa i ma duży wpływ na kierunki rozwoju wielu dziedzin życia społecznego w tym mieście. Dla prawidłowego rozwoju takiej placówki, zwłaszcza gdy jest pierwszą tego typu, niezbędne jest stworzenie odpowiedniego klimatu, gdyż tylko wówczas będzie mogła spełniać swe funkcje. Warunki takie zostały stworzone. Wojewódzkie władze partyjne, administracyjne i wreszcie społeczeństwo Rzeszowszczyzny udziela Filii wszechstronnej pomocy i poparcia. Jedną z form tej pomocy jest powołanie Towarzystwa Rozwoju Rzeszowskiego Ośrodka Uniwersyteckiego, które zrzesza przedstawicieli jednostek państwowych i spółdzielczych, przedstawicieli organizacji społecznej i osoby prywatne. Dzięki pomocy materialnej i organizacyjnej Towarzystwa rozwija się działalność naukowa, podejmowane są nowe badania. Staraniem tego Towarzystwa powołane też zostały do życia Zeszyty Naukowe.

Zeszyt I zawiera rozprawy pracowników dwóch Wydziałów Filii: Zawodowego Studium Administracyjnego i Zawodowego Studium Ekonomicznego. Czasopismo redagowane jest przez sześciuosobowe Kolegium Redakcyjne, któremu przewodniczy doc. dr Jan Szreniawski. Zeszyt I, liczący 153 strony wydany został w nakładzie 500 egzemplarzy. Podkreślić należy dobrą szatę graficzną. Szkoda tylko, że złośliwy chochlik pomieszał w kilku miejscach kolejność arkuszy.

W omawianym zeszycie znajdujemy 9 artykułów poświęconych zarówno zagadnieniom ogólnoteoretycznym jak i problemom regionu rzeszowskiego. Poszczególne artykuły uzupełnione są streszczeniami w języku rosyjskim i angielskim. Artykuły poprzedza słowo wstępne przewodniczącego Prezydium Zarządu Towarzystwa Rozwoju Rzeszowskiego Ośrodka Uniwersyteckiego oraz słowo wstępne Rektora UMCS. Zeszyt zamyka Kronika wydarzeń Towarzystwa i Kronika wydarzeń Filii.

Publikacje zawarte w I numerze Zeszytów Naukowych są na wysokim poziomie naukowym i ze względu na bogatą tematykę powinny znaleźć szerokie grono czytelników. Redakcji i czytelnikom należy życzyć, by następne zeszyty były nie mniej interesujące.

To nowe czasopismo witamy wszyscy z radością, gdyż jest kolejnym dowodem rozwoju polskiej myśli naukowej.

A. M.

KONTAKTY ZAGRANICZNE WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UAM W ROKU AKADEMICKIM 1970/1971

Pobyty uczonych zagranicznych.

W dniu 5 września 1970 r. gościł przejazdem w Poznaniu prof. Ronald Hilton z Uniwersytetu w Stanford, dyrektor Kalifornijskiego Instytutu Studiów Międzynarodowych. Interesował się głównie księgozbiorami Wydziału i Biblioteki Głównej UAM, ponieważ od kilku lat prowadzi prace nad sporządzeniem analiz książkowych.

Kierownik Katedry Finansów Uniwersytetu Charkowskiego prof. dr F. J. Werba przebywał w Poznaniu w dniach od 13 do 18 I 1971 r. Wygłosił kilka odczytów na zebraniach pracowników Zakładu Prawa Finansowego i Katedry Ekonomii Politycznej oraz Instytutu Finansów i Rachunkowości WSE. Przedmiotem odczytów były: formy podziału akumulacji przedsiębiorstw socjalistycznych, wykorzystanie finansowych metod kształtowania działalności przedsiębiorstwa oraz zakres kredytowania gospodarki narodowej w ZSRR. Prof. Werba prowadził też rozmowy z władzami Uniwersytetu i Wydziału.

Dr Siegfried Schulz, st. asystent Uniwersytetu w Halle, przebywał na Wydziale Prawa UAM od 11 do 17 VI 1971 r., w ramach wymiany bezdeewizowej pomiędzy tymi uniwersytetami. Celem jego pobytu było nawiązanie osobistych kontaktów z pracownikami naukowymi zajmującymi się prawem ubezpieczeń oraz zorientowanie się w polskiej literaturze z tego zakresu.

W sierpniu 1971 r. złożył jednodniową wizytę na Wydziale Prawa prof. dr Stefan Artur Riesenfeld z Uniwersytetu Berkeley w USA. Jest on jednym z autorów *Encyklopedii Prawa Porównawczego* i przygotowuje opracowanie o postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym. W Poznaniu prowadził na ten temat rozmowy z prof. dr E. Wengerkiem, który jest konsultantem tych zagadnień odnośnie krajów socjalistycznych.

Wyjazdy pracowników wydziału.

Dr Marian Kępiński adiunkt w Instytucie Prawa Cywilnego przebywał w okresie od 6 II 1970 r. do 20 I 1971 r. we Francji, jako stypendysta Uniwersytetu

w Grenoble. Celem wyjazdu było zebranie materiałów do pracy habilitacyjnej na temat znaków towarowych. W Grenoble pracował pod kierunkiem prof. dra M. A. Pérot-Morel, specjalisty od tych zagadnień. Ponadto wysłuchał wykładów z zakresu własności przemysłowej i zapoznał się z podstawową literaturą przedmiotu. Uczestniczył również w wykładach z zakresu odpowiedzialności cywilnej w prawie francuskim, prowadzonych w ramach programu Diplôme d'Etudes Supérieures. Podczas siedmiodniowego pobytu w Paryżu zapoznał się między innymi z literaturą, korzystając z biblioteki Wydziału Prawa. Dr Kępiński uczestniczył w dniach 29-31 X 1970 r., jako reprezentant UAM w kolokwium na temat współpracy pomiędzy uniwersytetami europejskimi.

Prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk, dyrektor Instytutu Historii Państwa i Prawa, przebywał w dniach od 14 IX do 6 X 1970 r. w Jugosławii, w ramach bezdeewizowej wymiany pomiędzy Uniwersytetem w Belgradzie a UAM. Celem wyjazdu było zapoznanie się z materiałami niezbędnymi dla opracowywanej monografii pt: *Miasta dalmatyńskie w średniowieczu*. Odwiedził Belgrad i niektóre miejscowości w Czarnogórze i Chorwacji. Przeprowadził również wizję lokalną nieznanych dotąd rozplanowań miast dalmackich.

Doc. dr habil. Andrzej Wąsiewicz, wicedyrektor Instytutu Prawa Cywilnego przebywał od 29 IX do 13 X w Jugosławii w ramach bezdeewizowej wymiany z Uniwersytetem w Belgradzie. Nawiązał kontakty z naukowcami w Belgradzie i Splicie zajmującymi się prawem ubezpieczeniowym. Podczas licznych spotkań, między innymi z przedstawicielami praktyki, miał możliwość zapoznać się z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń gospodarczych.

Doc. dr habil. Józef Sobkowski z Instytutu Prawa Cywilnego w dniach od 29 IX do 13 X 1970 r. przebywał w Jugosławii. Wyjazd nastąpił na koszt własny za zgodą władz uniwersyteckich. Celem było zapoznanie się z nauką i nauczaniem postępowania cywilnego. W Belgradzie zapoznał się z organizacją wymiaru sprawiedliwości i zasadami udziału państwowych i społecznych jednostek organizacyjnych w procesie cywilnym.

Doc. dr habil. Kazimierz Oryl, kierownik Katedry Ekonomii Politycznej, przebywał w dniach od 19 do 31 X 1970 r. w Halle, w ramach bezdeewizowej wymiany z Uniwersytetem M. Lutra. Celem wyjazdu było zapoznanie się z najnowszą literaturą ekonomiczną z zakresu realizacji współczesnej rewolucji naukowo-technicznej, a także z metodami nauczania ekonomii politycznej. Wygłosił dla pracowników naukowych wykład na temat głównych zagadnień ekonomicznych związanych z przechodzeniem w Polsce od intensywnych do ekstensywnych metod gospodarowania.

Prof. dr Jan Wąsicki z Instytutu Historii Państwa i Prawa przebywał w Halle w okresie od 16 XI do 13 XII 1970 r. Pracował nad zagadnieniem likwidacji państwa pruskiego w latach 1918 - 1947. Wykorzystał literaturę i materiały źródłowe, przeprowadził szereg rozmów z historykami i prawnikami niemieckimi. Przygotował obszerny artykuł omawiający wyżej wskazaną problematykę.

Prof. dr Edmund Wengerek, wicedyrektor Instytutu Prawa Cywilnego przebywał od 25 IV do 19 V 1971 r. w NRF na zaproszenie Wydziału Prawa Uniwersytetu w Marburgu, w Wiedniu na zaproszenie tamtejszego Uniwersytetu oraz we Florencji. W Marburgu, Gissen, Tübingen i Wiedniu wygłosił wykłady na temat aktualnych zagadnień nauki postępowania cywilnego w Polsce, jej dorobku i głównych kierunków prowadzonych prac. Wykłady te opublikowane zostaną w *Zeitschrift für Zivilprozess (NRF)* oraz *Zeitschrift für Rechtsvergleichung (Austria)*. We Florencji był gościem Instytutu Prawa Porównawczego. Z dyrektorem tego Instytutu omawiał między innymi tok prac nad *Międzynarodową Encyklopedią Prawa Porównawczego* i kierunki dalszych badań prawno-porównawczych.

Doc. dr Tadeusz Nowak, kierownik Zakładu Postępowania Karnego, przeby-

wał w dniach od 8 do 16 VI 1971 r. w Charkowie w ramach porozumienia pomiędzy Uniwersytetem M. Gorkiego i Instytutem Prawa a UAM. Celem wyjazdu było zapoznanie się z problematyką wykorzystania i przeprowadzania w postępowaniu sądowym dowodu z opinii biegłych. Zebrał niezbędne informacje na temat stanu i rozwoju nauki radzieckiej w tej dziedzinie. Zapoznał się również z organizacją obu uczelni i ich pracą dydaktyczną. Wygłosił referat dla pracowników katedr prawa i postępowania karnego oraz kryminalistyki pt: *Zasady dowodowe w postępowaniu karnym w PRL*. Uzgodniono program stałej i systematycznej wymiany publikacji i innych materiałów.

Dr Anna Michalska, adiunkt z Instytutu Nauk Prawno-Ustrojowych, w dniach od 5 do 23 VII 1971 r. uczestniczyła w II sesji naukowej organizowanej przez Międzynarodowy Instytut Praw Człowieka w Strasburgu, we Francji. Tematem sesji była: *Dyskryminacja rasowa a prawa człowieka* oraz *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*. Uczestniczyła w wykładach i seminariach. Po złożeniu końcowych egzaminów otrzymała Diplôme de Droit International et de Droit Comparé des Droits de l'Homme.

Prof. dr Zygmunt Ziemiński, kierownik Zakładu Prawniczych Zastosowań Logiki, w dniach od 30 VIII do 3 IX 1971 r. brał udział w Światowym Kongresie Prawa i Filozofii Społecznej w Brukseli. Wyjazd nastąpił na zaproszenie Komitetu Organizacyjnego. Zasadniczym tematem kongresu była analiza pojęcia funkcji społecznych rozumowania prawniczego. Prof. dr Ziemiński wygłosił jeden z 8 referatów plenarnych na temat: *Miejsce rozumowania prawniczego w stosunku do rozumowań teoretycznych i praktyki*. Referat miał charakter metodologiczny, wskazywał drogi uporządkowania dyskusji nad cechami swoistymi rozumowań prawniczych. Tekst referatu jak i pozostałych referatów plenarnych opublikowany zostanie w *Archiv für Rechts und Sozialphilosophie*, a referaty sekcyjne opublikowane zostały w nr 53 - 54 *Logique et Analyse*.

A. M.

ROZPRAWY DOKTORSKIE NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UAM W OKRESIE OD 1 STYCZNIA 1969 DO 30 CZERWCA 1971 R.

1) mgr Marian Kępiński, ur. 29 V 1940 r. w Dobrej koło Limanowej, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1963, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Przeniesienie własności nieruchomości rolnej*. Promotor: prof. dr Zbigniew Radwański, recenzenci: prof. dr Zygmunt Konrad Nowakowski (UAM), prof. dr Adam Szpunar (UŁ), doc. dr habil. Wiktor Pawlak (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 11 II 1969 r.

2) mgr Maria Jaskłowska, ur. 15 VI 1938 r. w Poznaniu, ukończyła studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1960, uzyskała stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Przestępstwo płatnej protekcji*. Promotor: prof. dr Tadeusz Cyprian, recenzenci: prof. dr Leszek Lernell (UW), doc. dr Józef Radzicki (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 15 IV 1969 r.

3) mgr Janusz Langner, ur. 3 IV 1924 r. we Lwowie, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1959, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Polsko-czechosłowacka granica państwowa oraz stosunki na tym pograniczu*. Promotor: prof. dr Alfons Klafkowski, recenzenci: prof. dr Kazimierz Kocot (UWr.), prof. dr Jan Wąsicki (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 15 IV 1969 r.

4) mgr Edward Zawilowski, ur. 27 V 1932 r. w Toruniu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1962, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Wniosek dowodowy w postępowaniu karnym powszechnym*

i wojskowym. Promotor: prof. dr Jan Haber, recenzenci: doc. dr habil. Maria Lipczyńska (UWr.), doc. dr habil. Janusz Tylman (UŁ). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 26 VI 1969 r.

5) mgr Eryk Wojciechowski, ur. 1 I 1941 r. w Rzeszowie, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1965, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Niefiskalne elementy w systemie podatkowym PRL*. Promotor: prof. dr Jan Zdzitowiecki, recenzenci: doc. dr habil. Janusz Szpunar (WSE Poznań), doc. dr habil. Andrzej Komar (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 26 VI 1969 r.

6) mgr Maciej Zieliński, ur. 5 I 1940 r. w Żelechowie, pow. Garwolin, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1963, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Sposoby wystawiania norm prawnych w ustawodawstwie PRL*. Promotor: prof. dr Zygmunt Ziemiński, recenzenci: prof. dr Maria Borucka-Arctowa (UJ), prof. dr Franciszek Studnicki (UJ). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 26 VI 1969 r.

7) mgr Józef Filipowski, ur. 24 XI 1927 r. w Ośmigominie, ukończył studia na Wydziale Prawa UJ w roku 1952, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Adwokat w polskim procesie cywilnym*. Promotor: prof. dr Edmund Wengerek, recenzenci: prof. dr Władysław Siedlecki (UJ), doc. dr habil. Józef Sobkowski (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 21 X 1969 r.

8) mgr Antoni Buchert, ur. 17 I 1917 r. w Lemsku, pow. Nowy Tomyśl, ukończył studia na Wydziale Prawa UP w roku 1939, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody, grożącej kary grzywny i przepadku majątku w procesie karnym*. Promotor: prof. dr Jan Haber, recenzenci: prof. dr Edmund Wengerek (UAM), doc. dr habil. Jan Waszczyński (UŁ). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 17 II 1970 r.

9) mgr Leszek Piotrowski, ur. 27 V 1928 w Sieradzu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1961, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Normy prawne a normy Kościoła Katolickiego w Polsce Ludowej*. Promotor: prof. dr Adam Łopatka, recenzenci: doc. dr habil. Henryk Groszyk (UMCS), prof. dr Alfons Klafkowski (UAM), doc. dr Jerzy Wislocki (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 17 II 1970 r.

10) mgr Kazimierz Białkowski, ur. 28 XII 1921 r. w Swarzędzu, ukończył studia na Wydziale prawa UAM w roku 1958, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Sytuacja okrętów podwodnych w prawie międzynarodowym wojennym*. Promotor: doc. dr habil. Krzysztof Skubiszewski, recenzenci: prof. dr Alfons Klafkowski (UAM), doc. dr habil. Zbigniew Rotocki (UŁ). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 21 IV 1970 r.

11) mgr Andrzej Szwarz, ur. 25 V 1939 r. w Kole, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1961, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Zgoda pokrzywdzonego jako podstawa wyłączenia odpowiedzialności karnej za tzw. naruszenie sportowe*. Promotor: prof. dr Tadeusz Cyprian, recenzenci: prof. dr Arnold Gubiński (UW), doc. dr habil. Aleksander Ratajczak (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 29 IV 1970 r.

12) mgr Jerzy Tyranowski, ur. 22 III 1942 r. w Gnieźnie, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1964, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Umowy sojusznicze Polski Ludowej*. Promotor: prof. dr Alfons Klafkowski, recenzenci: prof. dr Remigiusz Bierzanek (UW), prof. dr Wojciech Morawiecki (UW), prof. dr Adam Łopatka (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 29 V 1970 r.

13) mgr Tadeusz Łapałowski, ur. 8 X 1926 r. w Warszawie, ukończył studia

na Wydziale Prawa UW w roku 1958, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Problemy taktyki i techniki kryminalistycznej w ujawnianiu sprawców przestępstw z art. 204 k.k. w świetle akt sądowo-prokuratorskich z okresu 1964 - 1966*. Promotor: doc. dr habil. Andrzej Szwarz, recenzenci: prof. dr Tadeusz Cyprian (UAM), doc. dr habil. Tadeusz Hanausek (UJ), doc. dr habil. Aleksander Ratajczak (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 29 V 1970 r.

14) mgr Jerzy Pieńkos, ur. 25 XI 1932 r. we Włochach koło Warszawy, ukończył studia na Wydziale Prawa UW w roku 1952, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Wpływ wojny na obowiązywanie umów międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem traktatów pokoju po II wojnie światowej*. Promotor: prof. dr Alfons Klafkowski, recenzenci: prof. dr Kazimierz Kocot (UWr.), prof. dr Jan Wąsicki (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 29 V 1970 r.

15) mgr Mieczysław Szadkowski, ur. 12 VII 1925 r. w Palmirach koło Warszawy, ukończył studia na Wydziale Prawa UJ w roku 1959, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Podsądność sądom wojskowym osób nie będących żołnierzami w czynnej służbie wojskowej*. Promotor: prof. dr Jan Haber, recenzenci: doc. dr habil. Jan Waszczyński (UŁ), doc. dr habil. Jerzy Muszyński (WAP Warszawa), doc. dr habil. Witold Maisel (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 23 VI 1970 r.

16) mgr Andrzej Zieliński, ur. 27 V 1939 w Grudziądzu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1963, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Komasacja gruntów na tle ustawodawstwa polskiego*. Promotor: doc. dr habil. Wiktor Pawlak, recenzenci: doc. dr habil. Józef Paliwoda (INP PAN Warszawa), doc. dr habil. Zbigniew Leoński (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 23 VI 1970 r.

17) mgr Juliusz Wacławek, ur. 2 III 1930 r. w Mszczonowie, ukończył studia na Wydziale Prawa UW w roku 1954, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Socjalistyczne stosunki w zakładzie pracy*. Promotor: prof. dr Adam Łopatka, recenzenci: prof. dr Zygmunt Rybicki (UW), doc. dr Włodzimierz Piotrowski (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 23 VI 1970 r.

18) mgr Kazimierz Wasiak, ur. 26 XI 1935 r. w Aleksandrowie, pow. Radom, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1966, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Polityka ludowego państwa polskiego wobec mniejszości narodowych*. Promotor: prof. dr Adam Łopatka, recenzenci: prof. dr Jan Wąsicki (UAM), doc. dr habil. Andrzej Kwilecki (Instytut Zachodni). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 15 XII 1970 r.

19) mgr Olgierd Samoliński, ur. 18 VII 1927 r. w Poznaniu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1959, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Podział administracyjny w Polsce od końca XVIII w. do roku 1945*. Promotor: prof. dr Jan Wąsicki, recenzenci: prof. dr Kazimierz Orzechowski (UWr.), prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 15 XII 1970 r.

20) mgr Wojciech Jakubowski, ur. 8 IV 1921 r. w Poznaniu, ukończył studia na Wydziale Prawa UP w roku 1952, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Prawo drogowe na terenie ziem polskich od połowy XVIII w. do roku 1945*. Promotor: prof. dr Jan Wąsicki, recenzenci: prof. dr Kazimierz Orzechowski (UWr.) i doc. dr Jerzy Wisłocki (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 15 XII 1970 r.

21) mgr Janina Nowosielska-Deresiewicz, ur. 30 XI 1922 r. w Poznaniu, ukończyła studia na Wydziale Prawa UP w roku 1949, uzyskała stopień doktora

nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Egzekucja z wynagrodzenia za pracę*. Promotor: prof. dr Edmund Wengerek, recenzenci: prof. dr Władysław Siedlecki (UJ), doc. dr habil. Mieczysław Tyczka (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 9 III 1971 r.

22) mgr Joanna Tekielak, ur. 28 X 1923 r. w Stanisławowie, ukończyła studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1966, uzyskała stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Normy kolizyjne w prawie lotniczym*. Promotor: prof. dr Zbigniew Radwański, recenzenci: prof. dr Witalis Ludwiczak (UAM), doc. dr habil. Jerzy Jakubowski (UW). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 20 IV 1970 r.

23) mgr Lech Domeracki, ur. 17 IX 1929 r. w Poznaniu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1959, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Zakres i skuteczność postępowania opiniodawczego Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości*. Promotor: prof. dr Alfons Klafkowski, recenzenci: prof. dr Kazimierz Kocot (UWr.), prof. dr Adam Łopatka (UAM). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 15 VI 1971 r.

24) mgr Jerzy Mikosz, ur. 25 VI 1942 r. w Lublinie, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1965, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Państwo a ideowo-wychowawcze organizacje młodzieżowe w Polsce Ludowej*. Promotor: prof. dr Adam Łopatka, recenzenci: prof. dr Władysław Markiewicz (UAM), doc. dr habil. Wiesław Skrzydło (UMCS). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 22 VI 1971 r.

25) mgr Bogdan Jankowski, ur. 12 I 1927 r. w Krzemieńcu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1952, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Ochrona prawna jeńców wojennych w świetle prawa narodów*. Promotor: doc. dr habil. Józef Radzicki, recenzenci: prof. dr Alfons Klafkowski (UAM), prof. dr Tadeusz Cyprian (UAM), doc. dr habil. Leon Tyszkiewicz (UŚl.). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 22 VI 1971 r.

26) mgr Remigiusz Rybicki, ur. 20 V 1932 r. w Kaliszu, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1967, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Pozycja Berlina w aktach prawa międzynarodowego*. Promotor: prof. dr Alfons Klafkowski, recenzenci: prof. dr Remigiusz Bierzanek (UW), doc. dr habil. Janusz Symonides (UMK). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 22 VI 1971 r.

27) mgr Romuald Stępkowski, ur. 12 IX 1914 r. we Lwowie, ukończył studia na Wydziale Prawa UAM w roku 1957, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Odpowiedzialność pracodawcy za szkody spowodowane wypadkiem przy pracy*. Promotor: prof. dr Witalis Ludwiczak, recenzenci: prof. dr Alfred Ohanowicz (UAM), doc. dr habil. Czesław Jackowiak (UMK). Uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 22 VI 1971 r.

A. M.